

אושר החיים.

[פרשת ויחי – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה" שיחה 1.
בהרהר. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

"ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה..." (בראשית מז, כח)

חז"ל עמדו על כך שיעקב מת בקוצר שנים. הרי אברהם חי עד 175, ויצחק עד 180. ולמה יעקב רק עד 147? וענו ב"מדרש אגדה" (הו"ל ר"ש באבר) על פסוקנו: "למה נחסרו משנותיו של יעקב שלשים ושלוש שנים, על שדבר כלפי מעלה. דקיימא לן כשם שמברך אדם על הטובה, כך יברך על החילוף. והוא לא עשה כן. לפי שבשעה ששאלו פרעה כמה ימי שני חייד, ויאמר יעקב אל פרעה 'מעט ורעים' (מז, ח"ט) ומניין התיבות הן 33 תיבות". (מדרש זה הובא ג"כ "בדעת זקנים ובעלי התוספות" על בראשית מז, ח, בתוספת מלים: "אמר לו הקב"ה אני מלטתך מעשו ומלבן והחזרתי לך דינה וגם יוסף, ואתה מתרעם על חייד שהם מעט ורעים? חייד שנמנים התיבות מן 'ויאמר פרעה... והן 33 תיבות")

יש כאן קושי להבין איך מחסרין מחיי יעקב שנה שלמה עבור כל תיבה. (שנראה מוגזם ביותר). אבל עוד תמה הרב חיים שמואלביץ ("שיחות", א' וארא תשל"א) הרי 8 תיבות מהחשבון הנ"ל הם שאלתו של פרעה "כמה ימי שני חייד". הכי גם על זה צריך יעקב לסבול? וענה על כך כי משמע ברמב"ן כיון שראה פרעה את יעקב זקן מאד מעל ומעבר לגילו האמתי (שהיה נראה כבן מאתיים!) לכן שאל אותו מה גילו, דבר שאינו מן הנימוס ("קצת פתני!!! – מגילה כח, והעיר על כך רמב"ן). ולולא שהיה יעקב סובל נפשית מאד מצרותיו, לא היתה זקנה קופצת עליו, ועל זה הוא נתבע. כלומר, עצם הדבר שנשתנה מראיתו של יעקב מרוב דאגותיו, ונזדקק פרעה לשאול אותו מרוב תמהון, גם על זה צריך יעקב להיענש. ועל שאלת חומרת העונש, צריכים להפוך את הסדר. לא בגלל מספר התיבות שדברו נענש יעקב. אלא יעקב נענש בעצם בגלל חוסר בטחונו בה', והתורה רמזה לנו ידיעה זו בניסוח שני הפסוקים הללו ובמספר התיבות שבהם.

על הצדיקים נאמר "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו" (תהלים צב), ועיי"ש במדרש תהלים מעשה פלא על ר' יהושע בן קרחה ששמר על גמישות נעורים. אמנם השטוף בזימה, זקנה קופצת עליו. אבל אפילו שפחה של בית רבי היתה טועמת התבשיל בגיל 92 (שבת קנב). ועל משה רבנו נאמר "בן מאה ועשרים שנה, לא כהתה עינו ולא נס ליחה" (דברים לד, ז) ואמרו שדילג כל י"ב מעלות של הר נבו בפסיעה אחת (סוטה יג). כלומר, אם האדם סמוך ובטוח על קונו, אין אבריו נחלשים, ואור פניו מאיר כבחור רענן. והרי אמרו "ג' דברים מכחישים כוחו של אדם – פחד, דרך ועון..." (גיטין ע).

בעוד מקום אחד מצאנו שחז"ל מתחו ביקורת על יעקב והוא – כאשר התרעם על ההשגחה העליונה. כאשר נלקח ממנו שמעון במצרים לבן ערובה שורידו למצרים גם את בנימין, וצירי רעב כבר מורגשים בביתו, נאנח לבניו "למה הריעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אח" (בראשית מג, ז).

אמרו חז"ל "מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה אלא כך (צ"ל כאן), אמר הקב"ה אני עסוק להמליך את בנו במצרים, והוא אומר למה הריעותם לי? הדא הוא דכתיב 'למה תאמר יעקב ותדבר ישראל (כאילו כביכול) נסתרה דרכי מה', ומאלהי משפטי יעבור" עכ"ל (מדרש ב"ר צא"ז).

כתוב: "מה יתאונן אדם חי? גבר על חטאיו" (איכה ג, לט), ופירש"י: "כל איש ואיש יתאונן על חטאיו כי הם המביאים עליו הרעה". כלומר, לא על עצם היסור צריך האדם להצטער, כי גם היא לטובה ומכפרת עונותיו (כדברי "משנה ברורה", סי' רכב ס"ק ד'), אלא אך ורק יש לו לאדם להצטער על כל סטיה מציווי התורה. ומבאר הגר"ח שמואלביץ, אדם שזכה בפייס בפרס גדול (שהוא חי ויכול לעבוד את הקב"ה), ואם באותה שעה נשבר כדו, האם הוא יצטער על אותו ההפסד המועט? ואם יצטער, אינו אלא מן חוסר הבנת ענינו.

בספר "חובות הלבבות" (שער בטחון, פ"ב) מאריך בטוב-טעם לבאר, למה האדם ישען על קונו בכל אשר יבחר לו ה' –

- א. כי אין בעולם מי שירחם ויחמול על האדם כמו ה' שעשאו.
- ב. כי אין ה' מתעלם מצרכי האדם ואינו מזניח את צרכיו לרגע.
- ג. ה' שאנו בוטחים בו, הוא חזק ובלתי מנוצח ע"י שום מתנגד.
- ד. ה' שאנו בוטחים בו, הוא היודע כל אופני תועלת האדם ויודע כל מה שמתאים לאדם למען תקינות מצבו. חמישית,
- ה. רק לה' לבדו מסורה כל הנהגתנו מראשית לידתנו וכל ימות חיינו עד סוף ענינו. אין פסק זמן קצר ביותר שיצאנו משליטתו. ששית,
- ו. כל מה שנוגע לתועלת שלנו מסור אך ורק בידי ה' של ה', אין לו שום שותף השולט בנו, ממנו נירא.
- ז. זה שאנו בוטחים בו הוא בשיא הטוב, בשיא החסד והחנינה. ואפילו אם אין אנו ראויים לכך, אבל רצונו להיטיב אתנו. וכאשר מתקבצים בלבו של אדם שבעת ההכרות הנ"ל לא יחשוש מכלום. ואם בכל זאת יתאוון האדם וייאנח, אין זאת אלא חוסר אמונה.

אין ספק כי על יעקב עברו צרות רצופות וקשות. תחילת חייו היו לו צרות מעשיו אחיו שרצה להרוג אותו. אחר כך הקיפוח והעושק בבית לבן (שהחליף לו את אשתו, וגנב משכורתו עשרת מונים). אחר כך שוד של דינה. אחר כך, יוסף אהובו נעלם משך 22 שנה. ואח"כ לקחו את שמעון. ורצו לקחת גם את בנימין. ולבסוף, יציאה מארץ הקודש וירידה לחושך הגלות, מצרים.

אבל לעומת זאת, כותב "חובות הלבבות" (שער אהבת ה', פ"א): "אמרו על אחד החסידים שהיה מתעורר בלילה ואומר "אלוהי, הרעבתני ועירום נתתני, ובמחשכי הליל הושבתני, ובעוזך ורוממותך אילו שרפתני באש, לא יוסיף לי הדבר כי אם אהבה וחשק בך... ואל הענין זה אמרו חז"ל "צרות המור דודי ליי" אע"פ שמיצר ומימר לי, בין שדי ילין". עכ"ל.

כלומר, האדם צריך להיות כל כך סמוך ובטוח באבינו שבשמים ויודע בו שכל החלטותיו הן לטובתנו, עד שהאדם לא יצטער על כלום. "בה' אהלל דבר, באלהים אהלל דבר" (ברכות ס.) וחייב אדם לומר "כל דעביד רחמנא, לטב" (שם, והובא בשו"ע או"ח סי' ר"ל). נכון שזה יותר קל לבטא בשפתיים, מאשר לקיים בעת נסיון. אבל אין ה' מנסה אלא את מי שהוא רואה שהוא מסוגל להתנסות בהצלחה (בי"ר לב"ג). ודאי שהנסיונות מועילים גם לאותו אדם וגם לכל שאר בני דורו (רמח"ל, "דרך הי", ח"ב פ"ג).

יעקב התנסה רבות וכמעט כל חייו סבל בשמחה ובבטחון בה'. אבל פעמיים התבטא שלא כראוי לו. "למה הריעותם ליי" שאמר לבניו, שהיה בכך שיפוט נחפז ולא מדויק של המצב. וכן מה שהגיב לפרעה "מעט ורעים היו ימי שני חיי", היה נשמע כתרעומת.

זו התעלמות מן גודל ערכו של החי חיי תורה ומצוות, וגם חוסר ידיעה שבסבלו של האדם, הוא עָבָד נאמן המשמש את קונו (כמו חיל הנפצע בקרב וסובל, והוא שמח ששימש את מלכו, עמו ומולדתו). מה שהיתה ניכרת על פניו של יעקב זקנה מופלגת (ועי"ז עורר סקרנותו של פרעה) סימן הוא לצער שבלבו. על זה העירו חז"ל הערתם, וממנה יש לנו לימוד-מוסר לעצמנו מה עלינו לתקן, איש איש במצבו אשר בחר לו ה'.